

نقش عوامل موثر در هویت بخشی به سیما و منظر شهری (نمونه موردی: بافت مرکزی شهر قروه)

حمیدرضا عرفانی^۱

^۱ دانشجوی رشته مهندسی شهرسازی دانشگاه پیام نور همدان

چکیده

امروزه با تبعیت از الگوی کلاسیک توسعه و پیروی کورکورانه از مدل‌های کلیشه‌ای توسعه شهری که نسبت به شرایط و خصوصیات بومی بی‌اعتنا است، نه تنها شرایط ناپایداری را در شهرها پدید آورده، بلکه ناپایداری در معنا و مفاهیمی هم‌چون هویت شهرها را نیز به دنبال داشته است. از این رو یکی از مسایل مهم در شهر قروه نیز کم توجهی به مقوله هویت در طراحی و اجرای پروژه‌های سیما و منظر در این شهر است. طی یک مطالعه زمینه‌یابی از بین جامعه آماری شامل کارشناسان و مهندسی‌نظام مهندسی ساختمان شهرستان قروه در سال ۱۴۰۰ تشکیل می‌دهند که تعداد آنان ۸۵ نفر است. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران (۱۹۷۷)، ۷۰ نفر تعیین گردید این پرسشنامه شاخص‌های هویت شهری را در ابعاد (۱) کالبدی، (۲) عملکردی (فعالیتی)، (۳) ادراکی (ذهنی)، مورد سنجش قرار می‌دهد. رویایی صوری پرسشنامه به تایید متخصصین رسیده است. در ضمن ضریب پایایی آن برای شاخص کالبدی ۰/۸۱۰، عملکردی (فعالیتی) ۰/۷۱۲ و ادراکی (ذهنی) ۰/۷۹۹ می‌باشد. داده‌های گردآوری شده با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی و نیز آزمون t یک نمونه‌ای و آزمون فریدمن تجزیه و تحلیل شد. نتایج آزمون t یک نمونه‌ای نشان داد، از دیدگاه پاسخ‌گویان شاخص‌های کالبدی، عملکردی (فعالیتی) و ادراکی ذهنی در ارتقاء هویت شهری نقش دارد. از این رو می‌توان نتیجه‌گیری کرد که در تهیه طرح‌ها و برنامه‌های شهری جهت سامان‌دهی به وضعیت شهرها توجه به عوامل یاد شده می‌تواند به هویت بخشی به سیما و منظر شهری موثر واقع گردد.

واژه‌های کلیدی: سیما و منظر شهری، هویت شهری، بافت مرکزی، قروه

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

شهر نیز مانند یک بنای نفیس معماری، ساختمانی است که در فضا قد بر می‌افزاید، با این تفاوت که مقیاس بزرگتری دارد و تنها با گذشت زمان شکل و سیمای نهایی خود را می‌یابد (مزینی، ۱۳۹۷: ۹).

هر شهر یا منطقه با شدت و ضعف متفاوت واجد هویت است و هویت نهایی فضا، برآیند هویت‌های عملکردی، کالبدی، محیطی، فرهنگی و معنایی آن است. به این ترتیب امکان تمیز فضای شهری ایرانی از فضاهای شهری سایر تمدن‌ها با مشخص شدن ویژگی‌های هویتی هر فضا مقدور می‌شود. با توجه به این که توجه به مقوله "هویت" و "حیات بخشی" در شهر ایرانی ضروری بوده است، آنچه شهرهای ایرانی را واجد ارزش می‌نماید، هویت آن‌ها است (دنبلی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۲۴).

بنابراین شاید بتوان گفت براساس تجربیاتی که عملاً با چالش فقدان هویت در معماری منظر در فضاهای شهری کشور ایران رو به رو هستیم، جهت برون رفت از این چالش و مشکلات ناشی از آن که گریبان‌گیر اغلب شهرها شده است توجه و اهمیت به پیشینه معماری بومی ایرانی اسلامی بیش از پیش ضروری به نظر می‌رسد تا از این طریق بتوان به راه حل‌های مناسبی جهت رفع مشکلات فضاهای شهری ایران ناشی از عدم هویت شهری دست یافت.

از این رو در این پژوهش تلاش می‌گردد تا با بررسی وضعیت موجود فضاهای شهری و به صورت موردی بافت مرکزی شهر قروه به بررسی نقش برخی از مهمترین عوامل معماری منظر بر هویت بخشی فضاهای شهری و همچنین با استمداد از یافته‌های سایر محققین در زمینه معماری منظر و کاربست آن در احیاء هویت شهری به نتایجی دست یافت که زمینه رسیدن به تفاهم عمیق در مورد ماهیت پیچیده هویت شهری در حوزه‌های اصلی تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی مدیران شهری مفید واقع گردد.

بیان مسئله

هویت شهری مفهومی است پیچیده و چندبعدی که در حال حاضر از سوی اهل نظر و اهل عمل، به منظور بیان خواسته‌ها و آرزوهای مطلوب برای یک شهر خوب و ایده‌آل به کار گرفته می‌شود. متأسفانه علی‌رغم این که از این مفهوم برای این منظور یا مقاصد دیگر استفاده فراوان می‌شود کم‌تر در خصوص آن اندیشیده شده است. تجربه نیز نشان داده که اگر واژه‌های بارها و بارها از سوی افراد و گروه‌ها، به خصوص از سوی سیاست‌گذاران و روزنامه‌نگاران و اهل قلم به کار برده شود، جامعیت نظری و عملی خود را از دست می‌دهد (غراب، ۱۳۹۰: ۴).

از سوی دیگر کالبد شهرها و عملکردهای متنوع آن‌ها نمودی از ساختارهای ذهنی ساکنین می‌باشند به طوری که، با بازخوانی نمودهای کالبدی مشترک شهرها می‌توان به ساختارهای اعتقادی ساکنان آن‌ها و تأثیر متعامل و مشترک‌شان بر منظر شهرها پی برد و بر این اساس هویت شهر که همان ادراک مشترک ساکنین از آن است از ادغام محتوای کالبدی و ذهنی شهر در ذهن شهروندان شکل گرفته و هرچه میزان نمود جهان‌بینی ساکنان در شکل‌گیری کالبد شهر پررنگ‌تر باشد، کیفیات کالبدی اثرگذار بر ادراک ساکنان شهر و کاربران آن فضا نیز بیش‌تر خواهد شد و هویت‌مداری شهر نیز به تبع آن افزایش خواهد یافت (ابرقویی فرد، ۱۳۹۷: ۶).

هویت انسان تفسیری چند بعدی است که بسیاری از عرصه‌های ذهنی و عینی زندگی او را در بر می‌گیرد؛ تفسیری که از تعامل این مولفه‌ها حاصل می‌شود. میل باطنی انسان جهت کشف هویت خود، باعث می‌شود تا مقوله هویت در عرصه‌های انسان ساخت و محیط‌های مصنوع نیز واجد ارزش شود. شهر به عنوان اصلی‌ترین مظهر تمدن بشر از این میل باطنی متأثر است بنابراین سبک‌های پدید آمده در قرن بیستم که برآمده از نهضت مدرنیسم بودند، به دلیل مقابله با این میل باطنی، نادیده گرفتن محیط انسان و حیات مدنی پایدار نبودند. در این راستا منظر شهری به عنوان پدیده‌های عینی - ذهنی که با کالبد و خاطره شهر پیوند خورده، از این قاعده مستثنی نیست (آتشین‌بار، ۱۳۸۸).

از سوی دیگر بی‌توجهی به معماری منظر، سیمای فضاهای شهری ایران را تهی از معنای بومی نموده و این موضوع نشان‌گر آن است که معماری منظر به عنوان دانش جدید در ایران نتوانسته است جایگاه مناسب خود را متناسب با شرایط و مقتضیات زمانی و مکانی داشته باشد.

در طی سالیان اخیر طراحی میادین، خیابان‌ها، پارک‌ها، مناظر طبیعی حومه شهرها و سایر جزء مهم‌ترین فعالیت‌های معماران منظر بوده است. این درحالی است که پروژه‌های معماری منظر در ایران عمدتاً به دلیل فقدان ورود و به‌کارگیری مناسب بینش و دانش جهانی، به طراحی پارک‌ها و بوستان‌های محلی و شهری محدود شده است (رزاقی اصل، ۱۳۸۷: ۶۸). به‌نظر می‌رسد از اصلی‌ترین دلایل مهم عدم موفقیت معماری منظر در هویت‌بخشی به فضاهای شهری متناسب بودن طرح‌ها و برنامه‌های برگرفته از طرح‌های فرادست که همان طرح‌های جامع و تفصیلی می‌باشند بوده است. چنانکه شاهد هستیم فضای شهرهای امروزه به دور از شرایط اقلیمی و فرهنگی و اجتماعی و صرفاً برگرفته از الگوی طرح‌های تفصیلی چنان یکسان و یکپارچه شکل گرفته‌اند.

به طوری که، بعد از گذشت حدود نیم قرن، شهر و شهرسازی ما، نه دیگر غنا و ظرفیت‌های افتخاربرانگیز ملی را دارد و نه در تقلید از شهرسازی غربی، به جایی رسیده است. آنچه بر اثر رویکردهای فوق‌الاشاره بر جای مانده محیط‌های بی‌هویت و گریزان از فرهنگ، تاریخ و نظام ارزشی ایرانی - اسلامی، و در مقایسه با شهرسازی غربی، پرمسئله، آلوده، مغشوش، مخرب، بسیار پرهزینه و بسیار ناکارآمد است. شهرسازی ما امروز نه تنها افتخارآمیز نیست، و نه تنها حرفی برای گفتن در مقایسه با گذشته پرافتخار و یا شهرسازی توسعه یافته (حتی در نسبت با بسیاری از کشورهای در حال توسعه) ندارد بلکه در بسیاری از موارد باعث سرافکندگی است (براتی، ۱۳۸۵).

همچنین با مطرح شدن پارایم جهانی شدن و بنا به تعبیر تامیلنسون (۱۳۸۱)، از مفهوم جهانی شدن مبنی بر گرایش به یکپارچگی، در تمامی ابعاد و سطوح جوامع که یکی از این ابعاد، وجه فرهنگی است اغلب شهرهای دنیا را با بحران بی‌هویتی مواجه ساخته است که این موضوع گریبانگیر برخی از شهرهای ایران نیز شده است به گونه‌ای که امروزه با چالش بحران هویت محلی در معماری منظر در اغلب شهرهای امروزی مواجه هستیم.

نمونه بارز بی‌توجهی به فقدان هویت در معماری منظر امروزی را می‌توان در شهر قروه نیز که از پیشینه تاریخی و با هویت بومی شاخص در معماری در منطقه کردستان برخوردار است مشاهده کرد. به‌رغم تلاش مدیران و کارشناسان در حوزه معماری و شهرسازی این منطقه معماری منظر شهر قروه متأثر از معماری مدرن و فارغ از شرایط اقلیمی، اجتماعی و فرهنگی این منطقه می‌باشد که با هیچ اسلوب و قاعده‌ای مبتنی با معماری بومی و اصیل محلی و منطقه ای همخوانی ندارد. از این رو فضاهای شهری قروه نیز همانند اغلب شهرهای ایران از سیما و منظر منحصر به فردی برخوردار نمی‌باشند. به نظر می‌رسد بی‌توجهی به برنامه‌ریزی متناسب با سبک زندگی و هویت شهری و الگو گرفتن محض از ضوابط طرح‌های تفصیلی و برنامه‌ریزی‌های یکسان بدون در نظر گرفتن شرایط زمانی و مکانی از اصلی‌ترین چالش‌های هویت معماری منظر در شهر قروه می‌باشد.

بنابراین با عنایت به مباحث گسترده‌ای که در زمینه هویت شهری انجام می‌گیرد، این پژوهش در پی روشن سازی پاسخ به این سوال‌ها است که آیا عوامل ادراکی (ذهنی)، فیزیکی (کالبدی) و همچنین عملکردی (فعالیتی)، در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه نقش دارند؟ و نقش کدامیک از این عوامل در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه مهم‌تر است؟

ضرورت و اهمیت پژوهش

هویت یکی از مهم‌ترین عوامل تمایز فرهنگ‌ها و تمدن جوامع بشری است. که امروزه با گسترش شهرنشینی و مسائل خاص زندگی شهری و از سوی دیگر مطرح شدن نظریاتی مانند مدرنیته و جهانی شدن و تعامل فرهنگ‌ها و تمدن‌های متنوع، بافت

شهرهای معاصر را که پیچیده‌ترین و متنوع‌ترین نمود زندگی اجتماعی بشر را در خود دارند به سمت الگوی یکپارچه متناسب با جهان‌بینی مدرنیته سوق داده و در این راستا با مسائل و مشکلاتی از قبیل الگوی شکلی مشابه بدون توجه به مقتضیات مکانی و متعاقب آن از دست رفتن هویت شهری مواجه ساخته است.

امروزه یکی از مهم‌ترین مسائلی که نظر معماران، برنامه‌ریزان و طراحان شهری را به خود جلب کرده، مسئله لزوم ارتقاء کیفیت دید و منظر شهری در چارچوب مؤلف‌های بصری - زیباشناختی است (پورجعفر و همکاران، ۱۳۸۸: ۶۶). اهمیت جنبه بصری شهر از آن روست که امکان قرائت محیط به مثابه یک متن و غنا، سلطه نهادها و ارزش‌های معین، سلاقی زیباشناختی خرده فرهنگ‌ها، عمق تاریخی شهر و غیره از طریق نظامی‌ارزشانه‌ها امکان تجلی و بروز خارجی یافته و ارزیابی مثبت یا منفی را میسر می‌سازد (گلکار، ۱۳۸۷: ۹۶).

در نگاه اجمالی آنچه آدمی را هویت می‌بخشد لباس اوست و آنچه شهری را از دیگری جدا می‌کند سیمای آن است (زاهدان و لواسانی، ۱۳۹۳). به همین دلیل است که برای یک شهر کویری یک هویت خاص و برای یک شهر کوهستانی هویت دیگری متصور می‌شوند. زیرا اساساً سیمای شهری این دو محیط انسان ساخت متفاوت از یکدیگر است و ما در صورت مذاقه در سیمای شهری قادر هستیم که هویت شهری آن را تشخیص دهیم. مسئله هویت و شناخت عوامل اثرگذار آن در شکل‌دهی سیمای شهری به خصوص در شهرهای تاریخی امروزه به موضوعی بسیار مهم و مورد توجه بدل شده است. به خصوص آن‌که امروزه شاهد آن هستیم بسیار بافت‌های ارزشمند و تاریخی در شهرهای مختلف به بهانه نوسازی مورد مداخله قرار می‌گیرند که در بیش‌تر موارد مداخلات انجام گرفته بدون توجه به مفهوم منظر شهری، سیمای شهر و عوامل هویت‌ساز آن صورت پذیرفته است و در نتیجه آن بسیاری از بخش‌های هویت‌مند سیمای شهری و به تبع آن منظر شهری مورد تخریب قرار گرفته‌اند (مقصودی و همکاران، ۱۳۹۹: ۶۸).

بررسی هویت همواره یک موضوع مهم در رشته‌های مختلف، مانند روان‌شناسی، فلسفه، جامعه‌شناسی، جغرافیای انسانی و انسان‌شناسی بوده است. اما، شهرنشینی و مقوله شهرسازی فرآیندهایی هستند که در چند دهه گذشته، باعث تغییر سریع در محیط شده است و نقش هویت بیشتر در این حوزه نمایان می‌شود به همین سبب مفهوم هویت در دستور کار برنامه‌ریزان و طراحان شهری قرار گرفته است. نگرانی عمده در تحقیقات مربوط به هویت در پایداری هویت مکانی است. شهرنشینی و جهانی شدن دو پدیده عمده‌ای هستند که بدیهی است که بر زندگی اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و همچنین محیط فیزیکی شهروندان تاثیر مستقیمی و عمده‌ای می‌گذارد. از سوی دیگر مطالعات اخیر بیشتر در زمینه توجه به پایداری محیط‌های شهری صورت گرفته که عمدتاً بر روی عواملی مانند آب، هوا، انرژی، و حمل و نقل متمرکز شده‌اند. در حالی که مقوله هویت شهری به ندرت مورد توجه قرار گرفته است. (افضلی و همکاران، ۱۳۹۵: ۳).

با توجه به اهمیت نقش معماری منظر در هویت شهری، توجه به عامل هویت شهری در طراحی و برنامه‌ریزی، در جهت دستیابی به مقوله کیفیت محیط شهری، ضروری به نظر می‌رسد. لذا در این پژوهش با اتکاء به این مفروضه اصلی و در راستای مطالب ذکر شده و درک اهمیت و ضرورت پژوهش، تلاش خواهد گردید که به بررسی نقش معماری منظر در هویت شهری قروه پرداخته شود.

سئوال‌های پژوهش:

سئوال اصلی:

نقش عوامل مرتبط در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه، چگونه است؟

سئوال‌های فرعی پژوهش:

- ۱- آیا عامل کالبدی، می‌تواند در هویت بخشی به فضاهای شهری قروه، نقش داشته باشد؟
- ۲- آیا عامل عملکردی (فعالیتی)، می‌تواند در هویت بخشی به فضاهای شهری قروه، نقش داشته باشد؟
- ۳- آیا عامل ادراکی (ذهنی)، می‌تواند در سیما و منظر شهری قروه، نقش داشته باشد؟

۴- نقش کدامیک از عوامل کالبدی، عملکردی (فعالیتی) و ادراکی (ذهنی)، در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه بیشتر است.

فرضیه های پژوهش:

- ۱- عامل کالبدی، در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه، نقش دارد.
- ۲- عامل عملکردی (فعالیتی)، در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه، نقش دارد.
- ۳- عامل ادراکی (ذهنی)، در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه، نقش دارد
- ۴- اولویت بندی نقش عوامل مرتبط با هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه متفاوت است.

هدف های پژوهش:

هدف کلی:

شناسایی نقش عوامل مرتبط با هویت بخشی در سیما و منظر شهری قروه.

هدف های ویژه:

- ۱- تعیین نقش عامل کالبدی، در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه.
- ۲- تعیین نقش عامل عملکردی (فعالیتی)، در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه.
- ۳- تعیین نقش عامل ادراکی (ذهنی)، در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه.
- ۴- تعیین اولویت نقش عوامل مرتبط با هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه.

پیشینه پژوهش

پیشینه پژوهش در جهان:

لینچ (۱۹۶۰)، در کتاب خود با عنوان "سیمای شهر" به منظر ذهنی شهر اشاره کرده و آن را به پنج عامل راه، گره ها، لبه ها، نشانه ها و حوزه ها تقسیم می کند.

کالن (۱۹۶۱)، در کتاب خود با عنوان "گزیده منظر شهری" منظر شهری را هنر یکپارچگی بخشیدن بصری و ساختاری به مجموعه ساختمان ها، خیابان ها و مکان هایی می داند که محیط شهری را می سازد.

راسکین (۱۹۷۴)، در کتاب خود با عنوان "معماری و مردم" با روش توصیفی به شهرسازی انسان مدار تاکید نموده و نتیجه گیری می نماید زمانی که شهری را زشت یافتید، به خیابان های آن نظر نکنید، به مردمی که آن را این چنین ساخته اند بنگرید و درون روح ذهن قلب آنان را جستجو کنید هنگامی که روح ذهن و قلب آنان زیبایی و پاکی خود را باز یافت، منظر شهری نیز زیبایی و پاکی خود را باز خواهد یافت.

کرمونا (۲۰۰۳)، در پژوهشی با عنوان "مکان های عمومی، فضاهای شهری: ابعاد گوناگون طراحی شهری"

۱. linch

۲. Calen

۳. Raskin

۴. Carmona

عناصر تشکیل دهنده منظر شهری را بدنه‌های شهری، سیمای زمین، عناصر طبیعی و مصنوعی و غیره معرفی می‌کند. او اولویت این عناصر را در منظر فضاهای شهری به صراحت بیان نکرده و همه عناصر را هم ارزش فرض کرده است. بل (۲۰۰۶)، در مطالعه ای تحت عنوان "خواندن منظر به مثابه یک متن" منظر شهری را به عنوان یکی از ابزارهای ارزشمند در تفسیر محیط‌های طبیعی و انسان‌ساخت معرفی می‌کند.

پیشینه پژوهش در ایران:

میرمقتدایی (۱۳۸۴)، در پژوهشی با عنوان "معیارهای شناخت و ارزیابی هویت کالبدی شهرها" با استفاده از روش توصیفی به بررسی و ارزیابی هویت کالبدی پرداخته و نتیجه‌گیری می‌نماید، معیارهای ارزیابی هویت کالبدی شامل تمایز، تداوم، وحدت و کثرت می‌باشد.

گلکار (۱۳۸۷)، در پژوهشی با عنوان "محیط بصری شهر؛ سیر تحول از رویکرد تزیینی تا رویکرد پایدار" با روش توصیفی پرداخته و نتیجه‌گیری می‌نماید، منظر شهری چیزی بیش از یک مسأله برنامه ریزی و طراحی شهری است. منظر شهری در درجه نخست مسأله ارزش‌ها، اهداف انسانی و به رسمیت شناخته شدن مسئولیت‌های اجتماعی توسط آحاد جامعه است.

بمانیان و همکاران (۱۳۸۹)، در پژوهشی با عنوان "عناصر هویت ساز در معماری سنتی خانه‌های ایرانی (نمونه موردی خانه رسولیان یزد)" با هدف شناسایی مؤلفه‌های هویت سازی در معماری سنتی خانه‌های ایرانی با روش توصیفی پرداخته و در ابتدا تعریفی از هویت و هویت سازی در معماری داده شده و سپس نمونه‌ای از این خانه‌های سنتی به نام خانه رسولیان یزد، مورد مطالعه قرار گرفته است و نتیجه حاصل از این بررسی نشان می‌دهد که در طراحی خانه‌های سنتی ایران، معمار آشنایی کامل با مؤلفه‌های هویت‌ساز یعنی ارزش‌های ملی و دینی و... دارد که همه آن شیوه‌ها را در معماری وارد نموده است.

آتشین‌بار (۱۳۸۹)، در مقاله‌ای با عنوان "تداوم هویت در منظر شهری" با روش توصیفی به تشریح تعاریف هویت و شهر، و نظریه اخیر هویت منظر شهری و کمی نمودن هویت به عنوان یک امر کیفی با تحلیل ابعاد مختلف این دانش می‌پردازد.

بحرینی (۱۳۹۲)، در کتاب خود با عنوان "تحلیل فضاهای شهری: در رابطه با الگوهای رفتاری استفاده کنندگان و ضوابطی برای طراحی" با استفاده از روش توصیفی به تحلیل خیابان‌های شهر ایران پرداخته و نتیجه‌گیری می‌نماید، رفتار مردم در فضاهای شهری ریشه در فرهنگ دارد و محیط و فضا به عنوان عنصر ثانویه در رفتار تاثیر می‌گذارند که یا باز دارنده یا تحریک کننده هستند.

خاک‌زند و همکاران (۱۳۹۳)، در مقاله‌ای با عنوان "شناسایی عوامل موثر بر طراحی بدنه‌های شهری با تاکید بر ابعاد زیبایی‌شناسی و زیست‌محیطی (مطالعه موردی: خیابان ولی عصر شهر قشم)" با استفاده از روش زمینه‌یابی نتیجه‌گیری می‌کنند، در بعد زیباشناسی از دیدگاه مردم و متخصصان شاخص‌های تناسب، تمیزی، تعادل و نظم، و در بعد عینی و دلبستگی به مکان، با معنا بودن، آرامش، خوانایی، و جذابیت در بعد ذهنی در اولویت ارزشیابی نما قرار دارند.

افضلی و همکاران (۱۳۹۵)، در پژوهشی با عنوان "بررسی نقش معماری در هویت بخشی به منظر و سیمای شهری" با روش کیفی بوده و با بهره‌گیری از روش‌های استدلالی و مطالعات کتابخانه‌ای، به شناسایی و بررسی عوامل تاثیرگذار بر هویت بخشی به شهرها پرداخته است و نتیجه‌گیری می‌نمایند که عوامل موثر در هویت بخشی فضاهای شهری شامل دو دسته کالبدی و غیر کالبدی قرار می‌گیرد و در طراحی‌های جدید لازم است مد نظر قرار گیرد.

دولتی و ضامنی (۱۳۹۵)، در پژوهشی با عنوان "تبیین رابطه هویت ملی و پاسخگویی به تهاجم فرهنگی دشمن" به بحث در مورد هویت ملی پرداخته نتیجه‌گیری می‌نمایند وجود رابطه بین بعد جغرافیایی و هویت ملی رابطه وجود دارشته و

در پاسخ به تهاجم فرهنگی دشمن است، ولی این رابطه از نوع ضعیف است و بین بعد فرهنگی - تاریخی و بعد سیاسی هویت ملی و تهاجم فرهنگی رابطه معنی دار و مثبت وجود دارد. هم چنین بعد فرهنگی - تاریخی هویت ملی پیش بینی کننده قویتری نسبت به بعد سیاسی هویت ملی در پاسخ به تهاجم فرهنگی است.

خدمای پور و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهشی با عنوان "ارزیابی مؤلفه های تأثیرگذار بر ارتقاء هویت منظر معماری در نماهای معاصر" به موضوع بحران هویت به عنوان یکی از مشکلات بنیادی در سیمای بصری شهرهای ایران با روش توصیفی پرداخته و تاکید می نماید هویت منظر معماری به معنای مجموعه ویژگی هایی است که در طول زمان حضوری مداوم در تعریف سیمای معماری داشته و علاوه بر پاسخگویی به تغییرات و نیازهای جدید در امتداد تاریخ خود قرار گیرد.

هاشمی زادگان (۱۳۹۹)، در تحقیقی با عنوان "برداشت صحیح از پیشینه های معماری منظر برای تولید دانش" به موضوع برداشت از پیشینه طرح ها در حوزه معماری به عنوان امری رایج، که از یک سو دچار تابوی تقلیدی بودن، و از سوی دیگر دچار اتهام بدعت گذاری است می پردازد و نتایج تحقیق نشان می دهد که برای تولید دانش در دیسپلین معماری منظر می توان علاوه بر چهار شکل برداشت بی قاعده، سطحی، عمیق و ساختاری که در تحقیقات گذشته برای معماری تبیین شده است به سطح دیگری از برداشت به شکل پیوستاری نیز توجه داشت. سطحی که به کمک دو فن سه سویه سازی و تبلور، می تواند افق های تازه ای در معماری منظر برای مواجهه با مسائل دارای تعدد تفسیر فاعل شناسا، و تأمین اعتبار یافته ها باز کند.

مبانی نظری پژوهش:

محدوده مورد مطالعه

شهرستان قروه یکی از شهرستان های استان کردستان می باشد. شهرهای آن قروه، دهگلان، سریش آباد، دزج و دلبران است. این شهر در دشت وسیعی در ۹۳ کیلومتری شرق سنندج و شمال غربی همدان قرار دارد و از آغاز در طول جاده سنندج به طرف همدان توسعه یافته است. و دارای دشت های وسیع کشاورزی در استان می باشد. مساحت این دشت ۵۸۴۰۰ هکتار و مساحت حوزه آن ۲۲۲۳ کیلومتر مربع و ارتفاع آن از سطح دریا ۱۸۰۰ متر است. قروه هم چنین دارای معادن غنی و متعدد سنگ و فلزات گران قیمت بوده و دارای استعداد بالقوه ای در این خصوص می باشد. هم چنین دارای زیستگاه های غنی حیات وحش و از نظر کشاورزی مستعد است که در آمد مردم آن از این محل و تا حدودی دامداری تأمین می شود و این خود موجبات تمرکز جمعیت در روستاهای قروه است. (مهندسین مشاور چکاد (۱۳۹۰)، (شکل ۱).

شکل ۱- تصویر موقعیت شهر قروه (منبع: مهندسین مشاور بوم نگار پارس)

هویت

در حقیقت واژه «هویت»، یک واژه فلسفی است و معماران و شهرسازان نیز باید با مباحث فلسفی آشنایی داشته باشند تا با درک بهتری از این واژه بتوانند در کاربست آن در طراحی و برنامه ریزی های شهری به موفقیت دست یابند.

هویت فرآیندی است قیاسی بین عینیتی موجود با داده‌هایی از آن در ذهن، هرابزه یا هر فضا با آن که یک موجودیت خارجی مستقل است ولی در فرآیند ادراک تبدیل به یک پدیده ذهنی می‌شود. لذا تشخیص هویت نوعی ارزش‌گذاری یا تعیین کیفیت است که ارتباط کامل با اندوخته‌های ذهنی فرد از تجربیات مستقیم تا فرهنگ و سنت او دارد (بهزادفر، ۱۳۹۰: ۲۲).

هویت شهری

شهر اصیل و واجد معنا شهری است که سرچشمه پیدایش اشیاء و مکان‌ها است. مردم باید قادر باشند شهرهایشان را درک نمایند، عملکردهای عمومی و مؤسسات آن را بشناسند، از فرصت‌هایی که برایشان وجود دارد آگاه شوند. محیط شهری باید معانی خودش را فاش سازد. هویت شهری، نقطه تلاقی میان هویت فردی و هویت جمعی است که تعین مادی یافته است. هویت شهری ترکیبی است از مکان و زمان، مکان جایی است که در آن هویت تجسم یافته و زمان ظرفیتی است ذهنی که در انسان می‌نشیند و خاطره‌انگیزی و خاطرات فردی و جمعی را شکل می‌دهد. بدین ترتیب زمانی که صحبت از هویت می‌شود، منظور، آن احساس و آگاهی است که به ما می‌گوید که چه کسی هستیم؟ هویت شهری؛ چیستی ما را درون مختصات مکانی فضایی شهری ترسیم می‌کند. این چیستی، و یا کیستی می‌تواند به ما بگوید که ما به کجا تعلق داریم، از کجا آمده ایم. در

کجا تولد یافته ایم و در کجا زندگی می کنیم. ویژگی ها و صفات آنجایی که به آن تعلق داریم، ما را به ما می شناساند، ما را به خود و دیگری معرفی می کند (غراب، ۱۳۹۰: ۱۰۴-۱۰۳).

هویت شهری لزوماً به کلیت شهر اختصاص نداشته و می توان آن را در محیط های کوچک تری هم چون محله، کوچه و خیابان مشاهده کرد و در هر حال نوعی رابطه تفسیری با تجربه زندگی چه طولانی مدت و چه گردشگری و زود گذر پیدا می کند. در این مورد با تعاریف و برداشتهای متفاوتی از هویت روبه رو بوده و هر کدام از این برداشتهای، در درون خود دارای پرسشها، رویکردها، مفروضات و دیدگاههای متفاوتی است و صرف در یک دسته بودن زیر یک عنوان، آنها را در یک کلیت یکپارچه قرار نمی دهد (حیدری، ۱۳۹۲: ۲).

سیما و منظر شهری

شهر با نگاه نخست به منظر، خود را در معرض دید و قضاوت ناظران قرار می دهد. در واقع منظر شهری مانند نمای ظاهری پوسته بیرونی هر شهر است که نگاه هر بیننده ای را در وهله نخست متوجه خود می کند و نخستین چیزی است که شهروند در شهر با آن ارتباط برقرار می سازد و به صورت بی وقفه وی را تحت تأثیر قرار می دهد. بهم ریختگی منظر شهر بیانگر بی نظمی ساختار برنامه ریزی و رفتار شهری است و منظر زیبا نشان دهنده رابطه ای مناسب میان شهر و شهروند می باشد (وحدت، ۱۳۹۴: ۱۸).

منظر یک شهر مجموعه ای از عوامل طبیعی و مصنوع است که تحت تأثیر ویژگی های خاص طبیعی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی آن شهر خاص شکل گرفته و محل به عینیت درآمدن مشخصات خاص آن شهر است. منظر شهری به عنوان مقوله ای مطرح در کیفیت و مطلوبیت شهرها، واقعی و عینی بوده و حاصل مشاهده و درک مظاهر گوناگون و ملموس شهر اعم از بناها، فضاها، فعالیت ها، صداها، بوها هنگام مواجه شهروند با پدیده شهر در مقیاس های مختلف، اعم از دیدن شهر از دور دست یا هنگام قرار گرفتن در شهر و یا حتی استقرار در بناها است (محملی ایبانه، ۱۳۹۰: ۹۶).

شکل شهری و هر آنچه که به صورت بصری نمایان و قابل ادراک است. همه اطلاعات بصری که ناظر از فضا در طول زمان ادراک می کند. سیمای شهر، ترکیب ظاهر ساختمان ها و فضای بین آن ها یا فضاهای درون شهرها است که شامل همه عناصری می شود که در ترکیب با یکدیگر جلوه ظاهری آن فضا را می سازند. سیمای شهری شامل عناصری چون: سیمای زمین، سیمای جداره ها، جلوه ظاهری فعالیت های در حال انجام در فضای شهر، نمود ظاهری انسان ها و جلوه ظاهری کلیه الحاقات ثابت و متحرک فضا می باشد. در واقع، سیمای شهر ماهیتی پویا دارد. منظر شهری، همه اطلاعات بصری قابل ادراک از فرم و شکل شهر که ناظر از فاصله دور از یک نقطه خاص مکان ها و عرصه های عمومی دریافت می کند. در منظر شهری، موضوع دید یا ابژه به راحتی قابل تفکیک است. عموماً این گونه منظر که از آن با عنوان دید نیز نام برده می شود؛ شامل سه نوع کلی دید از درون به درون، دید از برون به درون و دید از درون به برون است. واژه های حوزه معنایی منظر شهری، شامل چشم انداز و دورنمای متمرکز نیز می شوند. کالن منظر شهری را هنر یکپارچگی بخشیدن بصری و ساختاری به مجموعه ساختمان ها، خیابان ها و مکان هایی که محیط شهر را می سازند، تعریف می کند و آن را هنر چگونگی برقراری ارتباطات بین اجزای مختلف سازنده کالبد شهر می داند (کالن، ۱۹۶۱۷).

شهرهای برخوردار از محیط بصری مطلوب قادرند با وسعت بخشیدن به تجربه زیباشناختی شهروندان، موجبات ارتقاء تصویر ذهنی جامعه از خویش و تقویت غرور مدنی آنان را فراهم ساخته و با اعتلاء بخشیدن به وجهه شهر در سطح بین‌المللی، توان رقابتی آن را برای جذب هر چه بیشتر سرمایه و اقشار خلاق تقویت کند (گاسپدینی، ۲۰۰۲: ۵۹).

جدول شماره (۱) ابعاد مفهومی منظر شهری از دیدگاه نظریه پردازان مختلف

اندیشمندان	ابعاد منظر شهری مطرح شده
لینچ (۱۹۶۰)	ادراکی، فیزیکی، عملکردی
کالن (۱۹۶۱)	بصری و ساختاری
شریفیان تهانی (۱۳۸۰)	عوامل طبیعی، عوامل مصنوعی
سوفیلد (۲۰۰۵)	عوامل عینی، عوامل ذهنی
پاکزاد (۱۳۸۵)	فرم، عملکرد، معنا
گلکار (۱۳۸۶)	عوامل عینی، عوامل ذهنی و عوامل عاطفی
محمودی (۱۳۸۶)	پایداری، هویت، زیبایی، وحدت
عبداله خان (۱۳۸۶)	بصری، کالبدی، فضایی، فعالیتی، هویتی، محیطی
رضازاده (۱۳۸۷)	بصری، عملکردی، معنایی
بهزادفر (۱۳۸۶)	عوامل کالبدی، عوامل غیر کالبدی، فعالیتهای انسانی
منصوری و کریمی مشاور (۱۳۹۰)	زیباشناختی، فرهنگی، عملکردی، هویتی

منبع: وحدت و همکاران (۱۳۹۴).

در این پژوهش ابعاد منظر شهری مطرح شده توسط لینچ (۱۹۶۰)، ملاک عمل واقع شده که در ادامه به این معیارها پرداخته خواهد شد:

مؤلفه کالبدی

پاکزاد (۱۳۸۵)، عامل فیزیکی و کالبدی منظر شهری را به دو دسته عناصر طبیعی و مصنوع تقسیم بندی می نماید که شامل بدنه‌های شهری، کف، مبلمان و تجهیزات شهری، پوشش گیاهی، آب و غیره می‌باشد (پاکزاد، ۱۳۸۵: ۱۱۸).

مؤلفه عملکردی_فعالیتی

شهرها دارای قابلیت‌های بسیارند که با شناخت و تحلیل و تلاش پیگیر می‌توانند به شهری زنده و پویا تبدیل گردند، شهری که خاطره ساز باشد؛ نشان روزگار معاصر را داشته باشد؛ با ساکنانش پیوند برقرار کند؛ علایق را افزایش دهد و فضایی برای بودن تدارک ببیند. شهری با کالبدی با هویت که نشان از زمان و مکان و همچنین جامعه و فرهنگ خود دارد. نیز شهری با سازمان و مراتب کالبدی مشخص که چه در مقیاس خرد و چه در مقیاس کلان، در پی ایجاد حیات که معنی و مفهوم شهروندی است، مجموعه‌های همگن و منسجم را در نظر داشته باشد. با شناخت کارکردهای نهادهای اجتماعی می‌توان به سازماندهی و بازیابی تعادل اجتماعی یاری رساند و از پیدایش بحران و دگرگونیهای عمیق جلوگیری کرد (قطب‌آبادی، ۱۳۹۴: ۱۱).

^۸ Gospodini

فعالیت‌های موجود در فضاهای عمومی می‌توانند بر کیفیت و کمیت جذب مردم برای توقف و تعامل در این فضاها، تأثیرگذار باشند. فضاهای عمومی زمینه‌هایی برای بروز دامنه وسیعی از فعالیت‌های روزمره تا جشن‌های دوره‌ای، فردی تا جمعی و فعال و غیرفعال را فراهم می‌آورند. فعالیت‌هایی مثل نگاه کردن، گوش سپردن و تجربه کردن سایرین و مشارکت فعال و غیرفعال در مکان، سبب سرزندگی مکان می‌گردد (ژل، ۱۹۸۷: ۳).

مولفه ادراکی (ذهنی)

انسان بر مبنای ادراکی که از واقعیت‌ها یا پدیده‌های محیط دارد، یک عینیت را برای خویش تعریف می‌کند. در حالی که بر اساس تجربیات فردی و جمعی خود از گذشته و حال، دارای تصویر ذهنی از پدیده‌های که با آن مواجه می‌شود نیز هست. مراد از هویت انطباق عینیت مزبور با تصویر ذهنی آن و امتداد این انطباق در آینده است (قطب‌آبادی، ۱۳۹۴: ۹).

جایگاه هویت شهری در سیما و منظر شهری

درک محیط شهری، فرآیندی ذهنی است که از طریق ارتباط انسان و فضای پیرامون او انجام می‌گیرد. انسان، پیام‌های حسی محیط را دریافت کرده و تصویری از محیط در ذهن خود به وجود می‌آورد. یکی از عوامل مؤثر در شکل‌گیری این تصویر، خاطرات فردی یا جمعی از محیط است. فضاهای خاطره‌انگیز، فضاهایی هستند که انسان قبلاً آن‌ها را تجربه کرده و با آن‌ها آشنایی دارد. یافتن فضاهای آشنا، باعث احساس امنیت و آرامش در محیط خواهد شد. در مقابل، تغییر و تبدیل یا از میان رفتن فضاهای آشنا، حس گم‌گشتگی، بی‌ریشه بودن و از دست دادن بخشی از زندگی را در انسان به وجود خواهد آورد. مفهوم خاطره در فضاهای شهری با حس تعلق و هویت همراه و مترادف است. انباشت خاطره در شهر، به سابقه سکونت در آن وابستگی دارد. به همین دلیل ساکنان شهرهای جدید به مکان زندگی خود تعلق خاطر کم‌تری دارند (یوان‌دی‌پی، ۲۰۰۴: ۷).

روش پژوهش

روش این پژوهش، از نظر هدف کاربردی است که با رویکرد کمی و به شیوه پیمایشی انجام خواهد شد. به منظور گردآوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. این پرسشنامه دارای ۲۶ گویه است که گویه‌های آن به صورت یک طیف لیکرت پنج درجه‌ای از خیلی کم تا خیلی زیاد مرتب شده‌اند و به ترتیب ۱ تا ۵ نمره برای آن منظور می‌شود. این پرسشنامه عوامل کالبدی، عملکردی (فعالیتی) و ادراکی (ذهنی) اثرگذار در هویت سیما و منظر شهری قروه را از دیدگاه مهندسين و کارشناسان نظام مهندسی ساختمان شهرستان قروه می‌سنجد.

جامعه آماری

جامعه آماری این پژوهش را مهندسين و کارشناسان نظام مهندسی ساختمان شهرستان قروه در سال ۱۴۰۰ تشکیل می‌دهند که تعداد آنان ۸۵ نفر است.

روش نمونه‌گیری و حجم نمونه

روش نمونه‌گیری، به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انجام شد و حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران (۱۹۷۷)، تعداد ۷۰ نفر برآورد گردید.

$$n = \frac{\frac{t^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{t^2 pq}{N d^2} - 1} \quad n = \frac{\frac{(1.96)^2 (0.5)(0.5)}{(0.05)^2}}{1 + \frac{(1.96)^2 (0.5)(0.5)}{(0.05)^2} - 1} = 70 \text{ نفر}$$

ابزار گردآوری داده‌ها

به منظور گردآوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. این پرسشنامه دارای ۲۶ گویه است که گویه‌های آن به صورت یک طیف لیکرت پنج درجه‌ای از خیلی کم تا خیلی زیاد مرتب شده‌اند و به ترتیب ۱ تا ۵ نمره برای آن منظور می‌شود. این پرسشنامه سه عامل کالبدی، عملکردی (فعالیتی) و ادراکی (ذهنی)، را از دیدگاه مهندسين و کارشناسان نظام مهندسی ساختمان شهرستان قروه را مورد سنجش قرار می‌دهد و در مجموع عوامل اثرگذار بر در هویت بخشی به سما و منظر شهری قروه را می‌سنجد.

روایی صوری پرسشنامه به تایید متخصصین رسیده است. در ضمن ضریب پایایی آن برای شاخص کالبدی ۰/۸۱۰، عملکردی (فعالیتی) ۰/۷۱۲ و ادراکی (ذهنی) ۰/۷۹۹ می‌باشد. را مورد سنجش قرار می‌دهد. روایی صوری پرسشنامه به تایید استادان و کارشناسان رسیده است. این مقادیر به استناد جدول نانالی (۱۹۷۸) برای انجام یک کار پژوهشی قابل قبول است. همچنین در این پژوهش به منظور توصیف اطلاعات از جدول توزیع فراوانی و درصد، و شاخص‌های مرکزی^۴ و پراکندگی^۵، هم‌چنین از آزمون‌های آماری تحلیل t یک نمونه‌ای و فریدمن استفاده شد. البته قبل از اجرای آزمون‌های مذکور، ابتدا به بررسی و حذف مقادیر پرت^۶ و انتهای^۷ پرداخته شد. سپس مفروضات به کارگیری آزمون‌های آماری پارامتری^۸ با استفاده از آزمون کولموگروف- اسمیرنوف^۹ برای واریانس نرمال بودن توزیع داده‌ها مورد بررسی قرار گرفت. در ضمن تجزیه و تحلیل داده‌ها به وسیله نرم افزار آماری SPSS انجام شد.

۱ Simple random sampling

۲ Face validity

۳ Nunnally

۴ Central tendency

۵ Measure of variation

۶ Outlier

۷ Extreme

۸ Parametric

۹ Kolmogorov- Smirnov test

۱۰ Statistical Package for Social Science

نتایج

در این قسمت به ترتیب توزیع فراوانی گروه نمونه بر حسب متغیرهای جمعیت شناختی، شاخص های توصیفی کالبدی، عملکردی (فعالیتی) و ادراکی (ذهنی)، ارائه می شود (جدول شماره: ۲).

(جدول شماره: ۲): توزیع فراوانی گروه نمونه بر حسب متغیرهای جمعیت شناخت

سطح متغیر	فراوانی	درصد
جنسیت		
زن	۱۳	۱۸/۶
مرد	۵۷	۸۱/۴
گروه سنی		
۲۱-۳۰	۱۰	۱۴/۳
۳۱-۴۰	۲۶	۳۷/۱
۴۱-۵۰	۲۲	۳۱/۴
۵۱-۶۰	۱۲	۱۷/۲
مدرک تحصیلی		
لیسانس	۴۸	۶۸/۶
فوق لیسانس	۲۱	۳۰/۰
دکتری	۱	۱/۴

$n = 70$

جدول فوق بیان گر آن است که ۸۱/۴ درصد گروه نمونه را مرد و ۱۸/۶ درصد بقیه را زن تشکیل می دهند. و بیش-ترین گروه سنی افراد گروه نمونه بین ۳۱-۴۰ سال تشکیل می دهند. هم چنین بیش ترین درصد افراد گروه نمونه دارای مدرک تحصیلی لیسانس با درصد ۴۸ است (جدول شماره: ۳).

(جدول شماره: ۳): ماتریس همبستگی درونی عوامل موثر در ارتقاء هویت بخشی به فضاهای شهری قروه

شاخص های هویت شهری	کالبدی	عملکردی (فعالیتی)	ادراکی (ذهنی)
کالبدی	۱		
عملکردی (فعالیتی)	۰/۴۸۰**	۱	

۱	۰/۶۶۸**	۰/۵۴۸**	ادراکی (ذهنی)

$N=70$, $P<0.01$ **

نتایج ضریب همبستگی پیرسون نشان می دهد که بین شاخص های عملکردی (فعالیتی) ($t=0.480$, $P<0.01$) ، ادراکی (ذهنی) و کالبدی ($t=0.548$, $P<0.01$) ، ادراکی (ذهنی) و عملکردی (فعالیتی) ($t=0.668$, $P<0.01$) ، همبستگی مستقیم معنی داری مشاهده می شود (جدول شماره: ۴).

(جدول شماره: ۴): میانگین رتبه دیدگاه افراد گروه نمونه درباره نقش عامل کالبدی در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه

P	df	t	میانگین مقیاس	میانگین مشاهده شده	متغیر
** ۰/۰۰۰۱	۶۹	۸/۶۵۵	۳۰	۳۸/۱۰	کالبدی

** $P<0.0001$, $n=70$

به منظور پاسخ به سوال اول فرعی پژوهش، نتایج آزمون t یک نمونه ای نشان می دهد، بین میانگین نظر افراد گروه نمونه و میانگین مقیاس از نظر نقش عامل کالبدی در هویت شهری فضاهای شهری قروه تفاوت معنی داری مشاهده می شود. ($t(70)=8/655$, $p < 0/0001$) به گونه ای که میانگین نظر افراد گروه نمونه از میانگین مقیاس بیشتر است. بنابراین می توان گفت از دیدگاه افراد گروه نمونه عامل کالبدی، در در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه نقش دارد (جدول شماره: ۵).

(جدول شماره: ۵): توزیع پاسخ های افراد گروه نمونه درباره نقش عامل کالبدی در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه

ردیف	مانع	میانگین رتبه	رتبه
۱	رعایت شاخص های معماری بومی می تواند در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه نقش داشته باشد.	۵/۶۶	۱
۲	شکل کلی و فرم بناها در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه نقش دارد.	۷/۲۷	۲
۳	هماهنگی در نما و جداره بناها در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه نقش دارد.	۶/۱۶	۳
۴	رعایت خط آسمان در بناها در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه نقش دارد.	۷/۳۸	۴
۵	سرزندگی عرصه های عمومی در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه نقش دارد.	۶/۷۴	۵
۶	نوع مصالح در نماها می تواند در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه نقش داشته باشد.	۶/۵۴	۶
۷	ویژگی های اقلیمی در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه نقش دارد.	۵/۶۶	۷

۸	۶/۹۴	پوشش گیاهی و فضای سبز مناسب در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه نقش دارد.	۸
۹	۶/۶۱	نوع شبکه دسترسی و خیابان ها می تواند در هویت بخشی به سیما و منظر قروه نقش داشته باشد.	۹
۱۰	۷/۴۶	نوع شبکه دسترسی و خیابان ها می تواند در هویت بخشی به سیما و منظر قروه نقش داشته باشد.	۱۰
۱۱	۶/۴۷	وجود محله ها می تواند در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه نقش داشته باشد.	۱۱
۱۲	۵/۱۰	وجود نشانه ها می تواند در هویت بخشی به سیما و منظر شهری شهر قروه نقش داشته باشد.	۱۲

$$n = 70, \chi^2 = 36/598, df = 11, P < 0.001^{**}$$

همچنین، نتایج آزمون فریدمن نشان می دهد، از دیدگاه افراد گروه نمونه بین میانگین رتبه مؤلفه های عامل کالبدی، تفاوت معنی داری مشاهده می شود. ($\chi^2 = 70/912, P < 0.001$). به طوری که مؤلفه نوع شبکه دسترسی و خیابان ها، با میانگین رتبه ۷/۴۶ بیش ترین و مؤلفه وجود نشانه ها، با میانگین رتبه ۵/۱۰ کم ترین مؤلفه شاخص کالبدی، در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه بیان شده است (جدول شماره: ۶).

(جدول شماره: ۶): میانگین رتبه دیدگاه افراد گروه نمونه درباره نقش عامل عملکردی (فعالیتی) در هویت

بخشی به سیما و منظر شهری قروه

متغیر	میانگین مشاهده شده	میانگین مقیاس	t	df	P
عملکردی (فعالیتی)	۲۳/۵۱	۲۷	۲/۳۳۰	۶۹	۰/۰۰۰۱**

$$**P < 0.001, n = 70$$

به منظور پاسخ به سوال دوم فرعی پژوهش، نتایج آزمون t یک نمونه ای نشان می دهد، بین میانگین نظر افراد گروه نمونه و میانگین مقیاس از نظر نقش عامل عملکردی (فعالیتی) قروه تفاوت معنی داری مشاهده نمی شود. $t(70) = 2/330, p < 0/0001$ به گونه ای که میانگین نظر افراد گروه نمونه از میانگین مقیاس کمتر است. بنابراین می توان گفت از نظر دیدگاه افراد گروه نمونه عامل عملکردی (فعالیتی)، در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه نقش ندارد (جدول شماره: ۷).

(جدول شماره: ۷): توزیع پاسخ های افراد گروه نمونه درباره نقش عامل عملکردی (فعالیتی) در هویت

بخشی به سیما و منظر شهری قروه

ردیف	مانع	میانگین رتبه	رتبه
۱	آداب و رسوم شهروندان در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه نقش دارد.	۴/۳۹	۱
۲	همبستگی اجتماعی در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه نقش دارد.	۴/۳۶	۲
۳	مشارکت اجتماعی در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه نقش دارد.	۴/۴۶	۳
۴	وجود تنوع فرهنگی در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه نقش دارد.	۴/۰۴	۴

۵	۴/۲۷	دسترسی به خدمات بهداشتی در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه نقش دارد.	۵
۶	۳/۲۳	تناسب کاربری ها با عامل فرهنگی در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه نقش دارد.	۶
۷	۳/۲۴	عملکرد فضاهای عمومی به صورت شبانه روز در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه نقش دارد.	۷

$$n = 70, \chi^2 = 31/077, df = 6, P < 0/001^{**}$$

همچنین، نتایج آزمون فریدمن نشان می دهد، از دیدگاه افراد گروه نمونه بین میانگین رتبه مؤلفه های عامل عملکردی (فعالیتی)، تفاوت معنی داری مشاهده می شود. ($\chi^2 = 31/077, P < 0/001$). به طوری که مؤلفه مشارکت اجتماعی، با میانگین رتبه ۴/۲۷ بیشترین و مؤلفه تناسب کاربری ها با عامل فرهنگی، با میانگین رتبه ۳/۲۳ کمترین مؤلفه شاخص عملکردی (فعالیتی)، در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه بیان شده است (جدول شماره: ۸).

(جدول شماره: ۸): میانگین رتبه دیدگاه افراد گروه نمونه درباره نقش عامل ادراکی (ذهنی) در هویت

بخشی به سیما و منظر شهری قروه

P	df	t	میانگین مقیاس	میانگین مشاهده شده	متغیر
** 0/0001	۶۹	۳/۳۳	۲۱	۲۳/۱۹	عامل ادراکی (ذهنی)

$$**P < 0/0001, n = 70$$

به منظور پاسخ به سوال فرعی سوم پژوهش، نتایج آزمون t یک نمونه ای نشان می دهد بین میانگین نظر افراد گروه نمونه و میانگین مقیاس از نظرعایت شاخص پایداری عدالت در طرح های جامع و تفصیلی قروه تفاوت معنی داری مشاهده می شود. ($t(70) = 13/554, p < 0/01$) به گونه ای که میانگین نظر افراد گروه نمونه از میانگین مقیاس بیشتر است. بنابراین می توان گفت از دیدگاه افراد گروه نمونه عامل ادراکی (ذهنی)، در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه نقش دارد (جدول شماره: ۹).

(جدول شماره: ۹): توزیع پاسخ های افراد گروه نمونه درباره نقش عامل ادراکی (ذهنی) در هویت بخشی به

سیما و منظر شهری قروه

ردیف	مانع	میانگین رتبه	رتبه
۱	توجه به مؤلفه معنا در جداره های شهری در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه نقش دارد.	۴/۳۱	۱
۲	برگزاری فعالیت های هنری در فضاهای عمومی در هویت بخشی به سیما و منظر شهری شهر قروه نقش دارد.	۳/۹۹	۲
۳	افزایش خوانایی مکان در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه نقش دارد.	۳/۲۴	۳

۴	۳/۸۱	ایجاد حس خاطره جمعی سیما و منظر شهری قروه نقش دارد.	۴
۵	۴/۰۲	وجود امنیت در فضاهای شهری می تواند در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه نقش دارد.	۵
۶	۴/۵۴	تصویر ذهنی از فضاهای شهری در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه نقش دارد.	۶
۷	۴/۰۹	توجه به پیشینه تاریخی معماری می تواند در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه نقش داشته باشد.	۷

$$n=70, \chi^2=31/077, df=6, P<0/001^{**}$$

همچنین، نتایج آزمون فریدمن نشان می دهد، از دیدگاه افراد گروه نمونه بین میانگین رتبه مؤلفه های عامل ادراکی (ذهنی) تفاوت معنی داری مشاهده می شود ($\chi^2=18/048, P<0/001$). به طوری که مؤلفه تصویر ذهنی، با میانگین رتبه ۴/۵۴ بیشترین و مؤلفه خوانایی، با میانگین رتبه ۳/۲۴ کمترین مؤلفه شاخص ادراکی (ذهنی)، در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه بیان شده است.

به منظور پاسخ به سوال فرعی چهارم پژوهش، نتایج آزمون فریدمن نشان می دهد بین میانگین رتبه عوامل مرتبط با هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه تفاوت معنی داری مشاهده می شود ($\chi^2=184/159, P<0/001$). به گونه ای که به ترتیب عوامل کالبدی، ادراکی (ذهنی) و عملکردی (فعالیتی)، در در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه نقش دارند (جدول شماره: ۱۰).

(جدول شماره: ۱۰) : رتبه بندی عوامل مرتبط با هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه

رتبه	میانگین رتبه	عامل	شماره
۱	۲/۹۴	کالبدی	۱
۳	۱/۳۸	عملکردی (فعالیتی)	۲
۲	۱/۶۸	ادراکی (ذهنی)	۳

$$n=70, \chi^2=184/159, df=3, P<0/001$$

به منظور پاسخ به سوال اصلی پژوهش نتایج آزمون t یک نمونه ای نشان می دهد بین میانگین نظر افراد گروه نمونه و میانگین مقیاس از نظر رعایت شاخص های کالبدی، عملکردی (فعالیتی) و ادراکی (ذهنی) در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه تفاوت معنی داری مشاهده می شود. ($t(70)=3/626, p<0/01$) به گونه ای که میانگین نظر افراد گروه نمونه از میانگین مقیاس بیش تراست. بنابراین می توان گفت در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه عوامل کالبدی، عملکردی (فعالیتی) و ادراکی (ذهنی) می تواند نقش داشته باشد (جدول شماره ۱۱).

(جدول شماره ۱۱): میانگین رتبه پاسخ افراد گروه نمونه درباره شاخص های کالبدی، عملکردی (فعالیتی) و ادراکی (ذهنی)، در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه

P	df	t	میانگین مقیاس	میانگین مشاهده شده	متغیر
** ۰/۰۰۰۱	۶۹	۳/۶۲۶	۵۵	۸۴/۸۰	هویت بخشی به سیما و منظر شهری

**P < ۰/۰۰۰۱, n = ۷۰

بحث و نتیجه گیری

نتایج بیان گر آن است که در پاسخ به سوال فرعی اول پژوهش نتایج آزمون t یک نمونه ای نشان می دهد از نظر رعایت شاخص کالبدی در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه تفاوت معنی داری مشاهده می شود. به گونه ای که میانگین نظر افراد گروه نمونه از میانگین مقیاس بیش تر بود. بنابراین می توان گفت که مؤلفه کالبدی، در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه نقش دارد. در توضیح این یافته می توان گفت، با به کارگیری عواملی مانند استفاده از مصالح بوم اورد، هماهنگی در نما و جداره بناها مطابق با تاریخ معماری ایرانی اسلامی، توجه به اقلیم و نوع شبکه دسترسی و خیابان ها می تواند در ارتقاء هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه کمک کرد.

به منظور پاسخ به سوال فرعی دوم پژوهش نتایج آزمون t یک نمونه ای نشان می دهد بین میانگین نظر افراد گروه نمونه و میانگین مقیاس از نظر رعایت شاخص عملکردی در ارتقاء در هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه تفاوت معنی داری مشاهده نمی شود. به گونه ای که میانگین نظر افراد گروه نمونه از میانگین مقیاس کمتر بود. در توضیح این یافته می توان گفت در خصوص مطالعات طرح های جامع و تفصیلی، عواملی مانند چگونگی استفاده بهینه از اراضی، الگوی مسکن، مطلوبیت استقرار مناسب کاربری ها و توسعه آموزش عمومی مطرح می باشند. این نوع مطالعات در ارتقای کیفیت الگوهای زیست محیطی و اتخاذ سیاستی مناسب درباره ارتقاء هویت بخشی به سیما و منظر شهری می تواند مفید واقع شود.

به منظور پاسخ به سوال فرعی سوم پژوهش نتایج آزمون t یک نمونه ای نشان می دهد بین میانگین نظر افراد گروه نمونه و میانگین مقیاس از نظر رعایت شاخص ادراکی (ذهنی) در ارتقاء هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه تفاوت معنی داری مشاهده می شود. به گونه ای که میانگین نظر افراد گروه نمونه از میانگین مقیاس بیشتر بود. در توضیح این یافته می توان گفت، مدل های طرح های جامع و تفصیلی می تواند با برنامه ریزی صحیح ضمن ایجاد حس خاطره انگیزی و تقویت حس تعلق خاطر به مکان تو و فراهم آوردن امکان بهره برداری برای تمامی اقشار جامعه موجبات رفاه و رضایت اجتماعی و اعتلای زندگی جمعی را فراهم نمود.

به منظور پاسخ به سوال فرعی چهارم پژوهش نتایج آزمون t یک نمونه ای نشان می دهد بین میانگین نظر افراد گروه نمونه و میانگین مقیاس از نظر تفاوت بین شاخص های کالبدی، عملکردی (فعالیتی) و ادراکی (ذهنی)، در ارتقاء هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه تفاوت معنی داری مشاهده می شود. به گونه ای که از نظر رتبه بندی عامل کالبدی دارای رتبه اول، عامل ادراکی (ذهنی)، رتبه دوم و عامل عملکردی (فعالیتی) دارای رتبه سوم می باشد. در توضیح این یافته می توان گفت، در طراحی ها و برنامه ریزی های سیما و منظر شهری عامل کالبدی بیشترین تاثیر و عامل عملکردی (فعالیتی) کمترین تاثیر را دارد.

به‌منظور پاسخ به سوال اصلی پژوهش نتایج آزمون t یک نمونه‌ای نشان می‌دهد بین میانگین نظر افراد گروه نمونه و میانگین مقیاس از نظر رعایت شاخص‌های کالبدی، عملکردی (فعالیتی) و ادراکی (ذهنی)، در ارتقاء هویت بخشی به سیما و منظر شهری قروه تفاوت معنی‌داری مشاهده می‌شود. به‌گونه‌ای که میانگین نظر افراد گروه نمونه از میانگین مقیاس بیشتر است. بنابراین می‌توان گفت لازم است در تهیه برنامه‌ها و طرح‌های جامع و تفصیلی قروه به شاخص‌های ذکر شده اهمیت ویژه‌ای در جهت ارتقاء هویت بخشی به سیما و منظر شهری داده شود. از این‌رو با توجه به مطالب پیش‌گفته، مفاهیم و واژه‌های اجتماعی نوین مانند رفاه اجتماعی، کیفیت زندگی و توسعه پایدار در راستای ارتقای هویت بخشی به سیما و منظر شهری می‌تواند به گسترش دانش طراحی شهری و نوعی پاسخ‌گویی به نیازهای جامعه و اعتلای کیفیت محیط محسوب شود.

پیشنهادها

- ۱- تاکید بر توجه به پیشینه طرح‌ها و برنامه‌های اجرایی قبل از اجراء متناسب با هویت شهری ایرانی اسلامی.
- ۲- آشنایی مردم با تبعات طرح‌ها و برنامه‌ها در مورد شیوه زیست و فراهم آوردن زمینه‌های آموزش.
۳. حضور و همراهی مداوم طراح و برنامه‌ریز اصلی به همراه مشارکت مردمی در جهت تقویت حس تعلق و وابستگی به بافت تاریخی در بین ساکنان محله‌های تاریخی.
- ۴- توجه به طراحی سیما و منظر شهری که پاسخگوی اقلیم و جغرافیای هر منطقه و شهر باشد.
۵. در اقدامات نوسازی در بافت تاریخی، جهت جلوگیری از انقطاع هویت مکان به هویت سیما و منظر شهری توجه شود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع:

منابع فارسی:

- احمدی، حمید. (۱۳۸۳). قومیت و قوم گرایی در ایران. انتشارات نی.
- اردشیری، مهیار و غلامحسین معماریان. (۱۳۸۹). هویت شهری شیراز. انتشارات نوید شیراز. افخمی، رضا و علیزاده، مصطفی. (۱۳۹۱). "زیبایی شناسی فضاهای انعطاف پذیر". کتاب ماه هنر بهمن ۱۳۹۱ - شماره ۱۷۳.
- افضل، مهسا. میرزائیان عراقی، مائده. جلالیان، سارا. (۱۳۹۵). "بررسی نقش معماری در هویت بخشی به منظر و سیمای شهری" سومین کنگره بین المللی عمران، معماری و توسعه شهری. تهران.
- حیدری، مهران. (۱۳۹۲). "چالش ها و راهکارهای مدیریت شهری در هویت بخشی به سیمای شهر
- دنبلی، سارا. کلانتری خلیل آباد، حسین و آقاصفری، عارف. "بازشناسی مؤلفه های هویت منظر شهری در شهرهای ایرانی - اسلامی، نمونه موردی شهر تهران" فصلنامه علمی - پژوهشی نقش جهان، شماره ۴.
- زینعلی قطب آبادی، آمنه. (۱۳۹۴). "شناسایی نقش مؤلفه های طبیعی در ایجاد هویت شهری نمونه موردی: شهر بابک". فصلنامه علمی - پژوهشی شباک. شماره ۱۲.
- ضرغامی، اسماعیل، امینیان، مهدی. (۱۳۹۴). "هویت و منظر شهری (مطالعه موردی شهر پاکدشت)" فصلنامه مطالعات شهر اسلامی. شماره نهم.
- غراب، ناصرالدین. (۱۳۹۰). هویت شهری. انتشارات سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور.
- لینچ، کوین. (۱۹۶۰). "سیمای شهر". ترجمه: مزینی، منوچهر. (۱۳۹۷). انتشارات دانشگاه تهران.
- محملی ابیانه، حمیدرضا. (۱۳۹۰). "ارزیابی مفهوم منظر در طرحهای شهری، مقایسه تطبیقی سیر تکوین طرحهای جامع. تهران با تجارب جهانی". فصلنامه باغ نظر، شماره هفده، سال هشتم.
- وحدت، سلمان و همکاران. (۱۳۹۴). "تیین ابعاد موثر بر منظر خیابان در جهت ارتقای خوانش منظر فضاهای شهری، مطالعه موردی، خیابان های بافت مرکزی شهر همدان" فصلنامه مطالعات شهری، شماره ۵.

منابع لاتین:

- Cullen, G., (۱۹۶۱). Townscape. London: The Architectural Press. ۷۳-۵۹ .
- Gehl, Jan; (۱۹۸۷); Life between Buildings: Using Public Space; Van Nostrand Reinhold.
- Gospodini, A. (۲۰۰۲). European Cities in Competition and New Uses of Urban Design. Journal of Urban Design,
- UNDP. (۲۰۰۴). Guidelines for Urban Regeneration in the Mediterranean Region. Priority Actions Program Regional Activity Center.